

„Kifejlett irodalom és művészet nélkül nincs nép, mely a nemzet magas nevét megérdemelte volna.”

Vörösmarty

Szeged képzőművészeti multját keresve, — annak méltatásában csupán az utóbbi félévszázad termelésére szorítkozhatunk. Mielőtt évvel lényegileg foglalkoznánk; nagy vonásokban nézzük át hátránk képzőművészetét, hogy érthető legyen; miért csupán 40—50 év az, amit Szegeden multnak nevezhetünk.

Az első művészeti megindulást már Szent Istvánval megtaláljuk. Az árpád-házi királyoktól Magyarország nagy uralkodóig, Mátyás királyig szépen fejlődnek a képzőművészetek s monumentális építkezésekben kulminálnak. Sajnos a középkorból kevés műemlékünk maradt. Az archeologia tudománya a mult században s főként jelen századunkban produkál jelentős eredményeket. Megállapítható tény, hogy Magyarország mindenkor megállta helyét, minden ágában a képzőművészeteknek. A legsötétebb korok — ebben bővelkedik történelmünk — sem sujtották végzetes csapással, csupán kényszerű pauzák azok, amelyek meggátolják előrejutásának lendületében. A mohácsi vész a szellem harceszközei helyett, kardot kényszerített hazánkra, hogy mintegy három évszázadon keresztül, nyugat bástyájaként harcoljon saját életétért s nyugat — nyugalmáért! Aldatlan helyzetünk, a harcok tömege, — kül- és belviszályaink a török hódoltság idején túl is gátat vet a nyugodt haladásnak.

Képzőművészetünk csupán az elmúlt század elején talál ismét önönmagára.

A 19. század nemzetünk szellemének hősi kora. Hatalmas ősergiával tör előre irodalmunk tudományunk. Óriás szellemi emberek titáni erővel harcolnak, hogy behozzák mindazt a rengeteg időt, amely alatt Európa nyugodtan élt, alkotott, fejlődött.

Kazinczy, Kisfaludy, Bajza, Széchenyi, Kosuth, Vörösmarty, Petőfi fergeteges rohanásban igyekeznek utolérni Európát. Képzőművészetünk még nincs. Akik alkotnak, távol az országtól keresnek érvényesülést. Irónk, politikusaink, várya-várják a szabadszt, festőt: aki művészi tudásával felülemelkedve az idegen vándorként nálunk bolvongó képrafókón-kőfaragókon: megindítsa nemzetünk képzőművésztünk előretörését.

Hozsánával fogadják elsőként a Rómából érkező Ferenczi István szabadszt, majd a Bécsből jövő Barabás Miklóst. Az olasz származású, de magyarrá lett Marastoni Jakab a negyvenes évek legmozgókéonyabb egvénsége. Nagyot lendít ugy a leendő magyar művészek, mint a társadalom művészi nevelésén. Ő alapítja hazánkban az első művészeti iskolát.

A magyar művészet születése

A magyar művészet s a magyar társadalom szellemi élete kibontakozás határán áll, amikor bekövetkezik a nemzet nagy tragédiája, amely ismét pár évtizedre meggátolja a haladást: abszolútizmus.

Az országot az évezredes sok veszély megacélozza. Ami a század elején oly hatalmas vitalitással megindult, a 2 évtizedes kényszerű hallgatás után friss erővel tör elő. Képzőművészetünk most már végleg talajt kap, megtalálja nemzeti öntudatát és jellegét, teerbélyes virágzó fává bontakozik.

Az ötvenes évek európai művészetén, a bécsi és müncheni iskola uralkodik. Később Páris veszi át a vezetést. Ezidőre esik Izsó Miklós és Madarász Viktor szereplése, kiket tömegesen követ az ország minden részéről nagytehetségű ifjú nemzedék. Zichy Mihály, Pál László, Munkácsi Mihály, Székely Bertalan, Lotz Károly, Benczur Gyula, Thán Mór, Feszty Árpád, Szinyey Merse Páll

Korunk akadémikus naturalizmusából indul legelőbbje; hogy más-más utakon, elhagyva az egybeformáló európaiságot, magyar géniusként megteremtsek a magyar művészetet.

1871-ben Trefort kultuszminiszter valósította meg a legszükségesebb hagyományfentartó intézményt, a Mintarajztanodát, amit követ a Mintarajziskola, majd a Képzőművészeti Főiskola. Az első tanárok: Székely Bertalan, Benczur Gyula és a szorász Strobl Alajos. Nemesak nemzeti művészetünkben, de európai vonatkozásban is nagymesterek. Most már a főiskola lett minden induló tehetségnek első állomása.

A magyar képzőművészet keretei bővülnek. Művészeink szétszélednek az országban. Művészeti életünkben szerepet vállal a vidék.

A nagybányai iskola a millénium éveiben a

legnagyobb jelentőségű. Hollósy Simon eleinte nyarankint rándult le müncheni iskolájával. Szolnokon művészeink már a 19. század utolsó évtizedében a galériatónusokat levegővel cserélik fel, hozzák a magyar tájat, a magyar népet. A századfordulóban eredményesen kibontakozik az alföldi iskola. Szentek, Hódmezővásárhely, Szeged, Rudnay Gyula, Koszta József, Nyilassy Sándor s azon művészek diszes csoportja, akiknek stílusában fontos szerepet visz a hagyomány, akiknek élményalapja az érzélem, a levegő, a szinharmonia.

Hazánk világháborus és háboru utáni művészetét Európa művészetével egyetemben: a forrongás kora. A legutóbbi évtizedben lehiggad, magára talál, megindult a római iskola folvományként monumentális festészetünk.

A város

Szeged ősi város. Valaha népvándorlasi telephely. Az Alföld e része ingoványos árterület volt, amelynek szigetjén épült a város. Innen neve is.

A középkorból csupán 2 nagyobb jelentőségű művészeti emlékünk van. A régi Szent Demeter-templom lebontásakor napfényre került nyolcszögletű toronyosonk és az alsóvárosi templom. A Demeter-templomot a 18. században teljesen átépítették. Szerencsés véletlen, hogy a fogadalmi templom építkezésénél, 1925-ben legalább egy toronyrészletet meg lehetett menteni. Ebből következtelhetünk eredeti, csúcsíves stílusára.

Az alsóvárosi ferences templom hatalmas egyhajós gót-csarnok. A templom melletti kolostort a 18. században lényegileg átalakították. Az alsóvárosi templommal kapcsolatban említjük meg Képiró István szereplését. „Pictor Stephanus Szeged szülőtte, 1512-ben dolgozott a templomban. Alitóltag ő festette a „Segítő Boldogasszony-t ábrázoló képet. A 16. században már volt Szegednek festője, 1754 körül ugyancsak a ferenceseknél dolgozik Hogger János, szintén szegedi származású festő.

A muzeum igen sok faragott köemléket őriz, amiből a város román-korbeli monumentális építkezésére lehet következtetni. 1526-ban Szeged fejlődési lehetőségét is meggátolja a török uralom. Szeged az ország nagyrészével megszállás alá kerül. Megszűnik minden építő-alkotó munka. 1686-tól a már országosan ismertett okok miatt Szegednek nincs művészeti élete. 1800-ban is igen szorványosan találunk műpártolóokra, de művészt csupán az évszázad vége produkál.

Szegedet 1879-ben az árvíz sópri el. A város romokban hever. Az ország, sőt Európa részvéte Szeged felé fordul. Magyarán építkezések indulnak. Itt lenne most az alkalom, hogy az építkezésekkel karöltve nekilendüljön annak másik két alkotója: a szorász és festészet is. Sajnos a 19. század nem kedvez a monumentális művészeteknek. Az építészet Európában elszakadt a szobrászattól, a festészettől. Ebben az időben nyer mind nagyobb teret az öncélú keretfestészet és talap-szobrászat. A szobrok és képek kiszorulnak az építkezésből, önálló életbe kezdenek s helyüket a szalonokban, tárlatokon találják meg. A városban a művészetek iránti jószándék megvan. Már a 19. század első felében találkozunk áldozatkészségével, amikor is Jóó Ferencnek és Jánosnak művészeti ösztöndíjat biztosít. Jóó Ferenc portréfestő lett, számtalan arcképet festett naturalista stílusban. Utolsó éveiben teljesen visszafejlődött. Lokális jelentőségén felül nem emelkedett. Unokaöccse János, felcsereji a művészi pályá ezer-nyi megpróbáltatással járó hivatását a kényelme-sebb rajztanársággal. Korán elkerült Szegedről, valahol Egerben tanított.

Szeged a 80-as években ösztöndíjat adott a tehetséges parasztiúnak, Gabara Vincének. A hozzáfűzött reményeket sajnos nem válthat-ta be, tanulmánya kezdetén meghalt. Őt követi a város ösztöndíjasaként Tóth Molnár Ferenc. Szatymazi tanult flu. A város lehetővé teszi, hogy Münchenben tanuljon. Főként genreképeket fest, jelentősebb, mint grafikus. Itt azonban teljesen elszakad az Alföld formát adó lényegétől, tikikusan német-müncheni lesz. Élete nagyrészét Németországban tölti, lapoknál illusztrál, plakátokat fest. A muzeum-ban lévő hagyatékra rajzbeli felkészültségről tesz tanúságot, ami azonban nem emeli ki őt az átlagművészek sorából.

**Gondoskodjon csalájiáról
kössön életbiztosítást
Háboru esetére is érvényes**

HAMAR FÁRAD
FÁJNAK A LÁBAI

Magyar szabadalom
sz. 2677.

MEGÚNIK MINDEN
LÁB FÁJDALMA HA
AESCLAP
LÉPÉSEK BÉTÉTE VÍZSEL
KAPHATÓ
CARMEN
CIPŐLEAKATBAN

Gyártja: Carmen cipőgyár, Nagyvárad.

Az árvíz után

Az árvíz utáni években a város felismeri igényét a képzőművészetekkel szemben. Nagyértékű képeket rendel, vásárol. 1895-ben alapítványt létesít 20.000 koronával. Ezt követi Zsombori Fodor István 12.000 koronás művészeti alapítványa 1898-ban. A város és a társadalom összefog a képzőművészetek felkarolására. Megalakul a Szegedi Képzőművészeti Egyesület.

Lázár György és Pálfi Viktor kulturtanácsnok költségvetést készítenek, hogy az Országos Képzőművészeti Egyesület tárlatait Szegedre hozhassák. Szeged volt az egyetlen vidéki város, mely az országos egyesületben jelentős taglétszámmal szerepelt.

A Szegedi Képzőművészeti Egyesület, mely jelentős törzsvagyonnal rendelkezik, megkezdi működését. Évente kétszer tart kiállítást. Költségvetésébe 3000 koronát illeszt, amely összeget a tagok közötti kisorsolásra szánt képek vásárlására fordítja.

1899—1900-ban a kiállítások sikerei fokozódnak. Képvásárló a város, a bankok, az egyesületek és magánosok. 1900. évi jelentésében az egyesület már a következőket közli: „Szeged közönsége szépen megértette törekvésünket és mind tömegesebben, jelkesebben sorakozik lobogónk körül, hogy hazai képzőművészetünk szent ügyét diadalra juttassák.

Mint látjuk, a város már a századfordulóban teljes mértékben értékelte az ország képzőművészetének előretörését és minden erejével azon volt, hogy azt lokális vonatkozásban is felvirágoztassa. Alapítványokkal, művészi ösztöndíjakkal, kiállítások rendezésével ösztönzik az arva termelt tehetséges szegedi fiatalokat, hogy a művészetekben előrejutva öregbítsék Szeged jóhírét.

A mult század végére s a század első 14 esztendejére esik kiváló képzőművészeink virágkora, amelyet művészek szerint fogunk ismertetni, amikor hazánk ismét belesodródik fátumába 1914. világháboru.

A háboru nem kedvez művészeinknek. A társadalom minden rétegének kulturigényét eltom-pítja a vérzivataros szomorú végű háboru. Ezt követi az infláció, alapítványok elértéktelenedése, általános anyagi romlás.

Szeged Trianonban határvárosná degradálódik. Szürke, nehezen mozduló, reménytelenül küzdő, szomorú város.

Művészeink élnek, illetve élni akarnak. Alkotnak, kiállításokat rendeznek. A város mindenét elkövet, hogy vitalitásukat fenntartsa. Lehetőségeihez képest vásárol, műtermeket épít, lakásokat bocsát művészei rendelkezésére. Sajnos, ez mind kevés. A műpártoló középösztály lerongyolódva nem is látogatja már a kiállításokat, nincs meg a vásárlás lehetősége.

Frissülést, vérkeringést, megmozdulást jelent szomorú helyzetében is gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter szegedi képviselősége. Magyarán építkezést kezdeményez, megrendeléseket juttat szegedi művészeknek is. Es ismét elér e sokat szenvedett várost a sorstragédiája: nagy képviselője meghal.

Újabb küzdelmes kor veti előre árnyékát. Ezt a kort már nem ismertjük. Benne élünk. Minden reményünk megvan rá, hogy a küzdelmek évein nemsokára már túl leszünk, máris meggyógyulva hazánk Szeged ismét centrum lesz, ahol a művészetek újult erővel virágoznak majd.

Temessváry József